

Ismételten irtunk arról, mennyire aláaknázott az angol látszatjólét. Hosszú ideig eltakarta ezt a helyzetet az egészségtelen építkezési spekuláció. Mikor az utóbbi hónapokban ez a spekuláció lanyhult, alább is hagyott a fellendülés. Ekkor váratlanul segítségére jött a hanyatló látszatkonjunkturának a fegyverkezési láz. Medicina peior morbo... Egyébként pedig: exportelőnyökre Anglia már nem számíthat a fontsterling aránylagos stabilizálódása miatt. A fegyverkezési befektetések lefoglalják a hitelpiacot, kevesebb tőke áll rendelkezésre magáncélokra. Arról pedig szó sincsen, hogy a 2 millió munkanélkülit a konjunktúra „felszívna”, amint ezt egyesek remélték. Anglia két kulcsipara — a szénbányászat és a textilipar — gyógyíthatatlanul versenyképtelen a külföldön, holott ezek exportra rendezkedtek be. Szinte jelképes a mai kora a textilipar helyzete. Áll a harc Lancashire és Osaka — a japán Manchester — között. A japán munkabér az angolnak 1/10-1/12-ed része, a japán szövőszékek üzemeltetési költsége az angolokénak csak 1/6 része. British India pedig arra az egyszerű tényre jött rá, hogy szükségtelen gyapotját Angliába vinni feldolgozásra, onnan a kész árut drágán vásárolni — és ma Indiában 75% -kal több textilárut gyártanak, mint 6 évvel ezelőtt. Egyidejűleg szinte az egész világon hazai textiliparokat létesítenek. Egyrészt 1 milliárd ember jár a földön egészen vagy majdnem meztelenül, másrészt megsemmisítik az amerikai gyapottermés jórészét. Ugyanakkor pedig Indiában óriási völgyzárógátak építésével (közmun-kák!) azon dolgoznak, hogy további 5 millió ha. területen termeljenek gyapotot. Holott a megbénult Lancashire a már meglévő gyapotot sem tudja feldolgozni, mert nincsen piaca. Egyidejűleg Brazília is ráveti magát a gyapottermelésre, Németországban pedig gyapotpótló szintetikus anyagokat állítanak elő... Mindez a zűrzavar egyben tevékenység, tehát lokális vonatkozású indexszámok növekedésével jár.

A válság mai állapotában az a sajátságos, hogy a válság kimélyülésének tünetei — felületes szemlélők előtt — eltakarják a válság kimélyülését a gyökerekben. A rózsás arc ebben az esetben sulyos betegség jele.

Ádám Elek

VILÁGSZEMLE

A világ tekintete továbbra is a lángban álló Spanyolországra szegeződik. A francia forradalom, az amerikai polgárháború és részben a cári seregből alakult vöröshadsereg harcai a fehérek elten is bizonyították, hogy időre van szükség, míg a miliciából hadsereg válik, de azután a „leveé en masse”, a felfegyverzett nép fölénybe kerül a hivatásos katonasággal szemben. Spanyolországban sem a jövő technikai háborúja folyik, hanem jórészt partizánjellegű régimódi, Madrid győzelméhez tehát a lehetőség adva van. Az új Largo Caballero kormány nehéz helyzetét nem csekély tekintetben a baloldali világszolidaritás gyenge voltára lehet visszavezetni, amivel szemben a nemzetközi szervezett-regresszió sokkal jobban megértette az Ibériai félsziget eseményeinek fontosságát és szinte nyíltan támogatja (még a konzervatív angol sajtó szerint is) Francoékat. Irun és San-Sebastian új kikötőket jelent a fegyvercsempészetnek. És míg a szervezett-regresszív Franco és a carlista Mola egyelőre minden vitájukat felfüggesztik, az anarchisták máris hozzálátnak Barcelonában és Malagában az 1873-74-es belviszályok felevenítéséhez.

Ezzel szemben a nemzetközi szervezett-regresszió duzzad a tevékenységtől. A nürnbergi pártnap kihívóan kürtöli terveit a világba. Anglia 1914-en és 1935 őszén okulva visszatér évszázados taktikájához, hogy az európai összecsapásnak csak utolsó fázisában lépjen ki a szemlélődés szerepéből és hidegvérrel nézi a diplomaták és tábornokok utazásait keresztül-kasul Európában. Mig Duff-Cooper hadügyminiszter esszéista voltához méltó köntösben szónokol az angol-francia sorsközösségről, addig Lloyd George sietve bizonygatja, hogy Németországnak nincsenek háborús szándékai. Az angol erélytelenség — rosszul felfogott önzésből — tág teret nyújt a szervezett-regresszió háborúcsinálóinak a „befejezett tények” politikájához.

Anglia világbirodalmi bajaival a nyugalmat áhítja és a Quai d'Orsay saját maga iparkodik helyzetén segíteni. Rydz-Smigly párisi utazásán megkapta a pénzt, mely a lengyel hadsereg modernizálásához szükséges, melynek ellenében új katonai szerződést írt alá. Más kérdés, hogy a döntő pillanatban mit ér egy ilyen szerződés. A kérdés márcsak Lengyelország belső helyzete miatt is jogosult. A gazdasági viszonyok lassu javulását a jó termés elősegíti ugyan, amit az állami terméskölcsönök és a jobb eladási lehetőségek is támogatnak, de ennek a parasztság tömegei alig veszik hasznát, mert a piacon kívül állnak. A helyzetet az a Lublin környéki sortűz világítja meg, mely után 5 halott és számos sebesült paraszt maradt a helyszínen. Slavoj-Skladkovsky miniszterelnök látogatása a vérontás után épp úgy nem tudta kibékíteni a nagy parasztpártot, mint ahogy Rydz-Smigly sem. augusztusban. Lengyelország rendi állammá való kiépítését tehát tovább folytatják és Skladkovsky is átadja talán helyét Pilsudszky egy másik tanítványának, Koc ezredesnek, aki ujult erővel kísérli meg a parasztság kibékítését. A parasztság megnyerésére irányuló újabb lépés a nagybirtokosok adóinak erőteljesebb behajtása, ami nagyobbarányú földeladáshoz fog vezetni. Hogy e földet parasztok kapják meg elképzelhető, de hogy a megműveléshez szükséges eszközökhöz is hozzájussanak, már sokkal valószínűtlenebb. Agrárkérdés és nemzetiségi kérdés a két fő problémája a 33.8 milliós országnak, melynek 30.9%-át mutatják ki hivatalosan nemzetiségként. A rossz sorsú nemzetiségek közül csak a németek mernek mozgolódni; legutóbb a német ifjúság külön memorandummal fordult Skladkovskyhoz. De ki védi pl. a zsidókat, akiket tervszerűen kapcsolnak ki a kereskedelemről és akik 85%-a könyöradományból él?

Litvániában közben megnyílt az új parlament, melyben sem az ellenzék, sem a nemzetiségek (három Memel-németet kivéve) nincsenek képviselve. Antanas Smetona államelnök, Litvánia Führere („Tautos Vadas”) megnyitó beszédében a tízéves ostromállapotban élő ország alkotmánymódosítását is beígérte. A *Tautininkai-szövetség* diktatúráját azonban ez a fogás sem erősíti meg. A németekhez való közeledést egy új Memel-kormányzó, Juras Kubilius kinevezése jelzi és Dantą, a kereskedelmi hivatal vezetője reményeit most a németekkel való kereskedelem kiépítésébe veti.

Nem sok nyugalmat mutat egy harmadik rendi állam, Ausztria sem. A náci elfogadásokat a baloldali helyettesíti be, mely egyre nagyobb méreteket ölt. Ujabbán a munkahelyek betöltésénél is a *Hazafias Arcvonalhoz* való tartozás a föltétel. Viszont a Hazafias Arcvonalban a frakciók harca dúl, Starhemberg új kurzusát a régi keresztényszocialista párthoz szító elemek ellenzik, amit Tirol és Wien tagozatainak frondörködése illusztrál. Fey visszatérése is Starhemberg gyengítését jelenti. Ausztria gazdasági helyzete papíron kitűnő, a kereskedelem zsugorodását kiegyen-

liti az idegenforgalmi bevétel, ezzel szemben a rideg valóságot a széles tömegek növekvő elnyomorodása fejezi ki.

A demokrácia északi államaiban, Dániában és Svédországban választások voltak. Dánia felső házat, Folkething-et választott, mégpedig közvetett elektorok által. Négy mandátum hiányzott a szociáldemokratáknak és demokratáknak a többséghez, hogy a koalíciós Stauning-Munsh-kormány az akadémikuskodó Folkethinget eltörölhesse. Ebből hármat megszerzték a választáson, míg a negyediket Bornholm szigetén sorshuzás döntötte el. A Venstre parasztpárt vereséget szenvedett, de még nagyobb az L. S. mozgalomból kinőtt külön frakció, a szabad néppárt (melynek szállítási sztrájkja szeptember 13.-án csak mérsékelt sikert aratott), a nemzetiszocialisták pedig teljes fiaskót szenvedtek. Dánia így egy lépéssel közelebb jutott a Folkething megszüntetéséhez.

Svédországban is győzött a szociáldemokrácia, ha e győzelem kisebb is, mint 1932-ben. 116 mandátum kellett volna az abszolút többséghez, de (10 ujat nyerve) csak 112-öt ért el. Bár a Trotskijista Kilbom-párt hat mandátumával (volt hat), esetleg a kommunisták 5 mandátumával (volt 2) elérné azt, az új Haisson-kormány valószínűleg inkább választási ellenfelével, a 36 mandátumát megőrző Pehson-Bramstorp-féle parasztpárttal fog együtt kormányozni a vereséget szenvedett konzervatívok ellen. A szociáldemokrácia választási sikerét a három hónap előtt lemondott Haisson-kormány alatt történő gazdasági fellendülés váltotta ki. Augusztusban, hat év óta először, volt aktív (10 millió koronával) a kereskedelmi egyenleg. 1936 első hét hónapjában a vasgyártás s a vasfogyasztás rekord magasságot ért el." A svéd konjunktura a fegyverkezési világkonjunktúrán alapszik. A Befors-ágyúgyár és a Grängesbery ércbányák fokozott üzeme az, amely magával ragadja az egész gazdasági életet.

Svédországban a szociáldemokrácia visszautasította a kommunisták egységfront ajánlatát, hasonlóképpen a dán és holland szociáldemokrácia is. Angliában és Belgiumban a szakszervezetek foglaltak; állást a kommunisták ajánlatával szemben. Hollandiában alkotmánymódosítás készül, mely minden felforgató párt parlamenti mandátumát megsemmisítheti. Ez a rendszabály a jövő tavaszi választásokra készült. Az egyre tartó gazdasági válság, az aranyforintért vívott küzdelem az államhatalmat úgy politikai, mint gazdasági tekintetben messzemenő beavatkozásra jogosítja föl, amivel karöltve erős fegyverkezés is folyik, ami látszólag nem zavarja Julianna trónörökös nő és Bernát Lippe-detmoldi herceg esküvőjének ünnepeit. Belgiumban még élesebbek a belpolitikai küzdelmek. A jobboldal összefogást sürget, hivatkozva 1 millió 410 ezer szavazatára a baloldal 902 ezer szavazatával szemben. Spaak szociáldemokrata külügyminiszter „elszólása” után a jobboldal is teljes erővel követeli a francia szövetség elhagyását, kihasználva Van der Bergen vezérkari főnök 500 millió franknyi első fegyverkezési hitelrészlet követelését. Degrelle, a szervezett-regresszív „rex” vezetője kijelenti, hogy három hónapon belül átveszi a hatalmat és egy revolverlövés kapcsán megkezdődik a szocialista védőalakulatok üldözése. A nehézipar és ezzel együtt a szénipar fellendülése új bizalommal tölti el a polgárságot: az ellentétek élesednek és a bányavidékeken új hatalmas sztrájk tört ki. A szervezett-regresszív veszélye elleni erők felfejlődése megindult...

Bulgáriában is erős harcban állnak a népi erők a szervezett regresszív ellen. A Kiossze Ivanov-kormány kísérlete, hogy parlamenti alapot teremtsen magának, nem sikerült és Cankov hívei is felmondták vele a fegyverbarátságot. A Malinov-féle demokraták, a parasztpárt és a munkáspárt egy népfront kialakításán fáradoznak, mialatt a külpolitika mind-

inkább német hatás alá kerül,

A társadalmi küzdelmek a föld másik oldalán is erősödnek. Az U. S. A. elnökválasztásának kampánya és ezzel kapcsolatban az A. F. of Labor szakszervezetek belső harcát a kor társadalmi problémái fűtik. Kanadában, Alberta államban a hatalomra került „társadalmihitel” párt megkezdte a dollárutalványok kiosztását az e célra egyesültek között. Akciója, — ha sikerül is — nem egyéb inflációnál. Quebekben a liberálisok vereségét, kiket 39 évi kormányzás után először győztek le, Maurice Duplessis miniszterelnöksége követte. A francia Quebec a szervezett-regresszió felé hajlik, elszakadást emleget, a prairie-tartományokkal gazdasági és nyelvharcban áll, a keleti tartományokkal pedig vallásiak és nyelviek az ellentétei. Mackensie King, Kanada miniszterelnöke a kereskedelem fellendítésére megszüntette az 1937 február óta fennálló áruforgalmi tilalmat és szeptember 12.-én felvette a kereskedést a Szovjet Unióval. A kanadai pártharcoknál is erősebbek az argentinaiak. Argentínát az 1930-as puccs óta a konzervatívok kormányozzák, akik a legraszababb mesterkedésekkel vagy erőszakkal akadályozták meg a lakosság többségét jelentő radikálisokat a hatalomra kerülésben. A küzdelem középpontjában most az 1937-es elnökválasztás áll. A konzervatívok interventorokat küldenek a renitens tartományok nyakára, távolmaradásukkal pedig munkaképtelenné teszik a parlamentet, ahol a radikálisok a választási visszaéléseket akarják szóvátenni. Még a konzervatív többségű régi parlamentben és a majorizált szenátusban fogadtattak el egy új választási törvényt, mely szerint a tartományok legerősebb pártja az összes szavazatókat automatikusan megkapja. Argentína tehát de facto „egypárt állam” lett és a konzervatív Justo elnök új megválasztása biztosítottnak tekinthető, ha csak ismét nem a fegyverek fogják a versengést eldönteni. Ettől függetlenül Saavedra Lamas külügyminiszter a pacifizmus előharcosa, ki most Genfben elnököl a Népszövetség tanácskozásain. Argentína gazdasági élete javulást mutat, hála a kisebb vetésterület és az amerikai gabonakatasztrófa által előidézett búza áremelkedésnek. Súlyosbodást csak az Angliával kötött fagyasztotthusszerződés felmondása november 7.-re jelent, mert az ország huskivitelének 90%-át Anglia veszi át. — Am az angolok huzódoznak az új szerződés megkötésétől mindaddig, míg az összes angol tőke befektetéseknek a felét kitevő vasuti investíciói törlesztése meg nem kezdődik, amit viszont az ülést nem tartó parlament akadályoz meg. Argentína egyike annak a kevés latin-amerikai államoknak, melyek európai ügyek iránt még érdeklődést mutatnak: a nagy többség tekintete a Csendes-Óceánra szegeződik. Jogemítában (Kalifornia) tartotta meg az *Institute of Pacific Relations* most az ötödik Csendes-Óceáni konferenciáját, melyen az angol, amerikai, francia, japán és kínai delegációk közt nevezetes politikusok is szerepeltek, mint pl. V. A. Alexander, a volt brit tengerészeti miniszter, Sarraut, Newton D. Baker, Wilson volt hadügyminiszter, stb. E konferencián tette Hu-Shi doktor, a neves kínai filozófus ama kijelentését, hogy „Amerika adja politikusainkat, a Népszövetség szakértőinket, Anglia pénzünk jó részét és Japán — gátolásainkat”. Valóban Japán nem tágít Kína nyakáról, ami az elmúlt hónapban nem kevesebb, mint négy súlyos konfliktust váltott ki. Csengtuban (Szecsuan) az öt év óta bezárt konzulátus kinyitására érkezett négy japánt verte agyon a tömeg, Pakhoiban (Kvantung) az egyetlen ott élő japánt, egy droguistát lincseltek meg, Hankauban egy alezredest bántalmazták és még a legszelidebb, a Fengtai-i (Hopei) összetűzés volt, ahol egy japán telken legelésző kínai katyhaló miatt nyitották meg a tüzet a japán csapatok a kínaiakra. Kinának mindenütt elégtételt kellett adnia,

de ebben ki is merült a japán diplomáciai sikerek sorozata. Mert textil-tárgyalásai sem Ausztráliában, sem Indiában nem érték el céljukat, csupán kis engedményekhez jutottak. A japán „dömping” elérkezett a váltságos ponthoz. Japán tehát szintén a mesterséges pótanyagokat kénytelen forszirozni, így pl. most egy mandzsuriai náddal, mint textilanyaggal folynak a kísérletek. Hirota közben egy hét pontból álló kormányprogramot igyekszik népszerűsíteni, anélkül, hogy megmondaná, honnan veszi majd erre a pénzt. A rendkívüli kiadásokat máris 2.121.991.000 yenre teszi a költségvetési tervezet, ami a rendes kiadással 3.459.991.000 yenre duzzasztja a büdzsét. A reformok katonai reformok, anélkül, hogy a fuldokló parasztságnak a legkevesebb segítséget nyújtanák.

Kínában Csiang-Kai-seknek sikerült a Kvangszi-klikk ellenállását le-szerelni. Li-Csun-jen tagja lett a nankingi haditanácsnak, Pi-Csun-szui seregét pedig kormányhaderőnek ismerték el. Csiang tehát Kína urának mondhatja magát. Hogy ez Kínának megalázó helyzetén alig segít valamit, ama bizonyosság első tevékenysége, mellyel a Pakhoinál patraszállni akaró japán vizsgálóbizottságot megfenyegető híres 19. sereget onnan elvezényelte, parancsnokát pedig Hongkongba száműzte. Kína befolyása viszont Tibetben erősödik, ahová a kínai-barát Pancsen Láma Kumbumból a felfedezett kis Dalai Láma jelölttel megindult. Más kérdés, hogy eljut-e a Chassa-i aranytetejű Potaláig, mert ott a Pancsen Láma távollétében egy 26 éves energikus láma, az elhunyt Dalai Láma rokona tartja kezében az angolok segítségével a gyeplőket. Mig Tibet talán ismét kínai befolyás alá kerül, Belső-Mongólia teljesen Japán kezébe sikklik át. Sűjű-an tartomány rendőrsége fellázadt és a japánbarát Teh-Vang herceghez csatlakozott Cshárban. Kína gazdasági válsága tovább tart. A behozatal 1936 első felében tovább csökkent, részben az északi japán csempészet folytán. A budget 80%-a improduktív célokra (a nagy haderő és a kamatszolgáltatások) megy el, az évi kereskedelmi passzívum kerek 300 millió jüan. A japán befolyás terjedése még Sziámban figyelhető meg. Bár a Kra-i iszthmus átvágása és így Singapore veszélyeztetése még csak terv, mely aligha valósul meg, Sziám modernizálása végeredményben egyszer még veszélyes lesz úgy az angol, mint a francia szomszédra. Phya Bahol miniszterelnök és Luang Pradit Manidharm külügy-miniszter „Néppártja” a tokiói „Pánázsiai Ligával” rokonszenvez és így csak az angol tőkére való ráutaltság tartja vissza az országot attól, hogy nyiltan Japán karjaiba vesse magát. De szakembereit Japánba küldi ki kiképezni és nemrég 8 tiszt és 36 altiszt érkezett Tokióba, hogy két évig a haditengerészetnél szolgáljanak. Az angolokat a másik indiai határ is nyugtalanítja: az északnyugati tartományoké. Az afgán mohmand törzs támadása a Khyber hágó vidékén és Sir Kenneth Wigram tábornok ottani főparancsnok távozása ép' oly figyelemreméltó tünetek, mint a Singapore-i erődítési munkálatok nagy kulisztrájkja és az ezzel kapcsolatos véres összetűzések. Egyelőre azonban Afganisztán felől nem fenyeget konfliktus. Az ifju Zahir sah tanácsadói tovább folytatják hintapolitikájukat az oroszok és angolok között. Az új állambank Kabulban az angolok felé kénytelen orientálódni, mert valutája a sterlingblokkhoz tartozik, másrészt Faiz Mohamed kán külügyminiszter szeptember 5-én Moszkvában kicserélte az orosz semlegességi és megnehtámadási szerződés ratifikációs okmányát.

Sziriának a Leon Blum kormány megadta a függetlenséget: két új állam, Sziria (Latakiével és Desebel Druzzal) és Aleutia keletkezett így, melyek hasonló szövetségi szerződést írtak alá Franciaországgal, mint Irák 1932-ben Angliával. Palesztinában azonban tovább folyik a vér.

Fawzi bej el Kaukadzi, e szir felkelővezér most már Dill altábornagy angol csapatai ellen szabályszerű gerillaháborút folytat. Az egész felkelésnek, mióta Nuri pasa iráki külügyminiszter közvetítő akciója meg-
hiusult, határozott angolelles éle van és a brit illetékesek általános arab lázadástól félnek, hiszen Fawzi emberei már is jórészt sziriaiakból és irákiakból állanak. Ibn Szaud Kairón át állandó összeköttetésben áll a Legfőbb Arab Tanáccsal.

Egyiptom az új angol szerződés által függetlenné vált. A brit haderő, 10.000 ember a csatornára vonul vissza és Alexandria még csak nyolc évig lehet angol katonai bázis. Az új egyiptomi haderőt britek képezik ki, akik a közlekedést is megszervezik. Szudánba ismét bevonul az egyiptomi katonaság és az öntözőművek élére egyiptomi mérnök kerül. Anglia elismeri a kapitulációk megszűnését és ennek végrehajtását külön tárgyalások szabályozzák.

Liberiában a sasstowni kerületben 15.000 felkelő küzd a korrupt Mourovia csapatai ellen.

Jemen, az olasz siker hatása alatt a tízéves (1926) szerződést Itáliával egy évre meghosszabbította. Abessziniában magában azonban még folyik a gerillaháború Volde Szagi herceg gorei kormányának csapataival. Gore Abesszinia kétötöd részét vallja magáénak és így valószínű, hogy októberben az esős időszak elmulásával Graziani csapatai már csak presztizs okokból is, újra megindulnak. D. F.

S Z E M L E

GORKIJ VAGY LERSCH?

Hogy Gorkij kicsoda, azt mindenki tudja. De Lersch? És most mégis szembeállítják őket egymással. Mint két világ, két szemlélet képviselőit. Hogy ennél a szembeállításnál — a hitlerizmust toleráló katolikus *Schönere Zukunft* hasábjain — Gorkij- huzza a rövidebbet, az természetes. Gorkijt mindenki ismeri: értékét tehát le kell rontani, hatását le kell rombolni. Lerscht viszont nagyon kevesen ismerik: tehát sába alatt, minden ellenőrzés, minden veszély nélkül meg lehet tenni nagy-
nak, egyedül ünneplésre és követésre méltónak: angyalnak. Mert Gorkij, az ördög, a romboló. Lersch, csak ilyen viszonylatban lehet angyal és építő.

Gorkijt mindenki ismeri, Lerscht kevesen. Százat egy ellen, hogy a Korunk olvasói most hallják először ezt a nevet, de a *Vigilia* olvasói sem tudhatnak róla többet. És most mégis kijátszák tromfnak Gorkij ellen. Lersch: fülénél előrángatott név és érv, mely a gorkiji próbatéten csak önmagát kisebbitetheti. Próbátéten az életről Van szó, az írott szó emberhatásáról, élő valóságáról. Minden író igaz értékét a hatásán lehet lemérni. Gorkij hatása pozitív vonatkozásban kimutatható Londontól Tokióig és Oslótól Capstadtig. Lersch hatását nem lehet lemérni még a német irodalmon belül sem. Van, létezik, lexikonok, cikkek beszélnek: róla, könyveit, verseit fel lehet lapozni, de ez minden. Egy a sok közül, egy a száz közül. Író, költő, aki abban különbözött társaitól, hogy ka-
lapácsot és tollat forgatott egyszerre. Ez valamikor exotikum volt, új-
ság, de ma már a világ legtermészetesebb dolga. Akit csak ez az exoti-